

Araştırma Makalesi

Selçuklular Çağında Alaşehir*

Abdurrahim Tufantoz*

Öz

Bizans'ın kadim Philadelphia'sı, Türkiye Selçuklu Sultanı Süleymanşah tarafından alındıktan sonra (1079-1080) Alaşehir olarak adlandırılır. Bu hâkimiyet I. Haçlı seferinin (1096-1099) Selçuklularda meydana getirdiği zaaf sonunda biter ve tekrar Bizans'ın eline geçer. Buna rağmen adı Alaşehir olarak anılmaya devam etti. Selçuklular çağında adı kaynaklarda sıkça zikredilen Alaşehir, Ege bölgesinin Bizanslılar tarafından Selçuklulardan alınması sırasında da hep gündemde oldu. Özellikle Selçuklu sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Bizanslılarla giriştiği mücadelede ölümüyle sonuçlanan savaş bu bölgede geçmiş olmasından dolayı "Alaşehir Savaşı" (1211) olarak anıla gelmiştir.

Bu makalede 1080'li yıllarda Selçuklularca ele geçirilen bölgenin, I. Haçlı seferi sonrasında elden çıkması ve I. Keyhüsrev'in ölümüne kadar süren tarihi, kronolojik olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alaşehir, Alaşehir Savaşı, Bizanslılar, Ege Bölgesi, Haçlılar, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Selçuklular, Süleymanşah.

* Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, E-Posta : tufantoz@hotmail.com

* Bu çalışma, Celal Bayar Üniversitesi tarafından 11-13 Kasım 2005 tarihleri arasında Manisa'da düzenlenen II. Uluslararası Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi'nde tebliğ olarak sunulan bildirinin yeniden gözden geçirilip düzenlenmiş halidir.

The Time of the Seljuk Alaşehir

Abstrcat

Philadelphia have been named as Alaşehir after the occupation of Sultan Süleymanşah (1079-1080) of Anatolian Seljukids. Thes over eighty lasted about 25 years. Alaşehir had been ruled by Byzantium after the First Crusade (1096-1099) caused a weakness in Seljukid state. The region been mentioned in Seljukid writen source frequently also became important in the term of occupation of Aegean region by Byzantium. The combatresulted by the death of Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev I was called as the Battle of Alaşehir (1211) owing to be placed in the area.

In this article, the history of Alaşehir have been examined chronologically from the Seljukid occupation in 1080's to the occupation of Byzantium and the death of Sultan Keyhüsrev I.

Keywords: Alaşehir, The Battle of Alaşehir, Byzantine, Aegean Region, the Crusaders, Gıyaseddin Keyhüsrev I, Laskaris, the Seljukids, Süleymanşah.

Alaşehir Türkiye Selçuklularının kuruluş safhasında önemli bir askerî merkez olarak karşımıza çıkar. XI. yüzyılın son çeyreğinde Türkler tarafından alındığı kesindir, fakat bunun senesini veremiyoruz. Süleymanşah (1075-1086)'ın İznik ile birlikte buraları da kısa süreli dahi olsa ele geçirdiği Türklerin bölgedeki hareketlerinden anlaşılmaktadır. M. H. Yinanç, bu tarihin 1075-1076 seneleri olması gerektiğini belirtir. **Türkiye Tarihi** eserinde tarihî süreci şöyle anlatır: “1079 ve 1080 senelerinde Türk fütuhâtının Akdeniz ve Ege denizi kıyıları ile Karadeniz sahillerine kadar geldiğini görmekteyiz. Bu sırada Bizans zadeğânından ve en büyük generallerinden olup İstanköy adasındaki malikânesinde yaşamakta olan Nikefor Melissenos Ege sahillerine gelmiş olan Türk emir ve beyleri ile münasebetler tesis etmiş ve bu dostluklar ona da Botanyates gibi imparator olmak sevdasını ilham etmişti. Kendini imparator ilân eden bu adam Türk kuvvetlerini kendine yardımcı kılabilmek için Anadolu şehirlerinden olup da henüz onlar tarafından açılmamış olan belde ve kaleleri birer birer onlara teslim etti. Bu suretle Frigya ve Lidya şehirleri kâmilen Türklerin eline geçmiş olduğu gibi, İonya ve Karya havalisindeki şehirlerin bir kısmı da onların eline düştü. Buna mükâfeten Melissenos Türklerden aldığı yardım kuvvetleri sayesinde İznik'e yerleşti ve İstanbul'a yürümeye hazırlandı¹.

Alaşehir'in Bizanslılar eline geçmesinden sonra tarihî kaynaklarda ismi pek zikredilmez. Fakat buranın askerî bir üs olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ancak daha sonra karşımıza çıkışı ise, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci saltanatı (1205-1211) sırasındadır. Bu da Keyhüsrev'in Laskaris ile tutuştuğu ve savaş meydanında ölümüyle neticelenen 1211 yılındaki hâdisedir.

Malazgirt mağlubiyeti Bizans'ta taht kavgalarını ve iç isyanları körüklerken, Türkler çok kısa bir sürede Ege denizine dayandılar. Bu duruma Romanos Diogenes (1068-1071)'in yerine tahta geçen VII. Mikhaıl (1071-1078) sadece bakmakla yetindi. Hatta bu taht kavgaları sırasında Üsküdar'a kadar sokulan Türklerden yardım da istendiği oluyordu.

Süleymanşah'ın ele geçirdiği bölgedeki yer adlarından bir kısmı eskiyi korurken, bir kısmı Türkçeleştirilmiştir: Akşehir, Aksaray, Karahisar, Eskişehir vb.²

¹ M. H. Yinanç, “Alaşehir”, İA, I, 291. Aynı müellif, Türkiye Tarihi, İstanbul 1934, 64-65; 1944, 108.

² Yinanç, Türkiye, 1934, 87; 1944, 180-181; C. Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, Çev: Yıldız Moran, İstanbul: e Yayınları, 1994, 191.

Abdurahim Tufantoz

Philadelphia da bu iskândan nasibini aldı ve Alaşehir oldu. Bu ad, bu şekliyle XIII. yüzyıl müelliflerinden İbn Bîbî’de de kaydedilmiştir³.

Yine M. H. Yinanç, bu dönemde Türkler tarafından Batı Anadolu’da birçok emirliğin kurulduğunu zikreder: “İzmir merkez olmak üzere garbî Anadolu’nun orta kısmında, Efes merkez olmak üzere Anadolu’nun garb-i cenubisinde eski Karya bölgesini ihtiva eden diğer bir emaret, Lâdik -ki bugünkü Denizli civarındadır- şehrinin merkez bulunduğu diğer bir emaret, Alaşehir’in merkez olduğu diğer bir emaret vs.”⁴

Süleymanşah İznik’te devletini kurarken, Tanrıvermiş Efes (Selçuk)’te, Çaka Bey İzmir’de aynı faaliyetler içindeydiler. Hatta Çaka Bey denizcilik açısından çok önemli merhaleler katederek, kurduğu donanmayla Bizans’ın başkentini tehdit eder duruma geldi⁵.

Bu çağda Bizans, Batı’daki Peçenek, Kuman gibi Türklerin taarruzları yanında, Doğu’dan gelen Müslüman Türklerce de oldukça ileri derecede saldırılara maruz kalıyordu. Bunun sonucunda Batı Anadolu’da Türklerin hâkimiyetine girmedik bölge kalmamıştı. Bu dönemin birinci elden tanığı ve Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos (1081-1118)’in kızı Anna Komnenos hatıralarını topladığı **Alexiad** adlı eserdir. Gerçi Anna hatıralarını kaleme alırken olaylara saraydan baktığı için bazen yanılığa düşse de kaynakların çok az bulunduğu bu dönem için Türklerin bu ilerleyişine dair çok önemli bilgiler vermektedir⁶. Bu yıllarda çok uzak bir bölgede olmaları dolayısıyla Müslüman tarihçilerce pek nakledilmeyen bu olayların kaydı bizim için hazine kıymetindedir.

Anna Komnenos’in kaydıyla Malazgirt savaşı sonrasında Anadolu’nun durumu şöyle idi: “Onların [Türklerin] ayakaltında çıtırdayan kum taneleri kadar kalabalık sayıda sükün ettiği zamanda, işte tam bu sırada, bu kişi [Rousseel de Bailleul] de Rum devletine karşı saldırıya geçti.”⁷ Roussel yine Türkler tarafından yakalanarak o sırada Bizans komutanı olan Aleksios Komnenos’e teslim edilmiştir. Ancak 1073-1074 yıllarında Trabzon dolaylarında ve hatta Ege kıyılarında Milet’te başka Türk grupları da vardı⁸.

Süleymanşah’ın Bizans’ın taht kavgalarında yer alması, İzmit taraflarını ve Batı Anadolu’yu ele geçirmesi hâdiseleri şüpheyle karşılanacak mahiyettedir. Ancak belli bir güce kavuştuğunu zanneden Süleymanşah, Büyük Selçuklu tahtını ele geçirmek için giriştiği savaşta başarısız olarak öldü (1086). Oğlu Kılıç Arslan (1092-1107) da yine

³ İbn Bibi, el-Evâmirü’l-Alâ’iye, fi Umuri’l-Alâ’iye, II, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, 15, 127.

⁴ Yinanç, Türkiye, 1944, 133; Ayrıca Yinanç bu eserin 1934 tarihli baskısında: “Vak’aların cereyanından Ankara, Kayseri, Konya, Ladik -ki bugünkü Denizli civarındadır- Alaşehir ve Antalya’da da hudut ve sahalarını iyice tayin edemeyeceğimiz birer beylik mevcut olduğunu istidlal edebiliriz,” demektedir. 74.

⁵ Çaka Bey hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Akdes Nimet Kurat, Çaka Bey, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1966; Necmi Ülker, “Batı Anadolu’nun Türkleşmesi: İzmir Örneği”, Türkler, VI, ed: H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, 290; Mücteba İlgürel, “Çaka Bey”, DİA, VIII, 188.

⁶ Anna Komnenos, Alexiad, Çev: Bilge Umar, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1996.

⁷ Anna Komnenos, 16.

⁸ Cahen, 88.

Abdurahim Tufantoz

Büyük Selçuklulara karşı giriştiği mücadelede öldü (1107). Bu dönem Haçlıların Orta Doğu'da bazı şehirleri ele geçirdiği ve hâkimiyetlerini tesis ettiği yıllara rastlamaktadır.

I. Haçlı seferi (1096-1099) sonucunda Türkler başkentleri İznik ve Batı Anadolu'dan çekilmek zorunda kalmışlardı. Bundan sonra başkent Konya oldu. I. Haçlı seferinin yarattığı boşluğu iyi değerlendiren Aleksios Komnenos de Ege bölgesini tekrar hâkimiyetine aldı⁹.

Bu hâdiseleri Anna Komnenos eserinin “Rumların Batı Anadolu'da Türklere Karşı Başarıları” başlığı altında anlatır: “Çaka (oğlu olmalı), sanki kişisel mülkü imiş gibi İzmir'i işgal etmekte iken, beri yanda Tanrıvermiş denen [Türk beyi], deniz kıyısında, Ephesos adlı kenti elinde tutuyordu. Bunun gibi, başka Satraplar (beyler) başka hisarları işgal altında bulundurmakta, Hıristiyanlara köle imişler gibi davranmakta ve her şeyi yağmalamakta idiler; üstüne üstlük, bunlar [Türk beyleri] Sakız, Rodos vb. adaları bile işgal etmiş bulunmakta ve oralarda kendileri için korsanlık edecek gemiler yaptırmakta idiler. İşte bu nedenle imparator, önce kıyı bölgesi ve Çaka ile [“Çaka'nın yerine geçenlerle” demeliydi] uğraşması gerektiğine hükmetti.

(...) İmparator, kayınbiraderi İoannes Doukas'ı çağırdı, çeşitli ülkelerden devşirilmiş askerleri ve kıyı kentlerini kuşatmaya almak için yeterli güçte bir filoyu onun komutasına verdi. (.) Böylece, İoannes'e gerekli her şeyi sağladıktan sonra, onu yolcu etti. (.) Böylece, dayım Doukas, imparatorun izin alıp başkentten ayrıldı.(...) İzmir teslim oldu. (...) Doukas, kenti korusun diye, bütün donanmayı İzmir'de bıraktı ve ordusuyla, iki Satrap'ın, Tanrıvermiş ile Marak'ın [Barak?] işgalindeki Ephesos/Selçuk'a yürüdü. (...)Türkler girişilen savaşı bıraktılar ve tam hızla kaçtılar. (...) Türklerden kaçabilenler, Menderes ırmağını geçtiler ve Doukas'dan çekinme duymayarak, Polybotos/Bolvadin'e doğru ilerlediler; onunla alıp vereceklerinin kalmadığını sanıyorlardı. Ama [gerçek] hiç öyle değildi; çünkü o, Petzeas'ı kentin Duka'sı olarak bırakıp ordunun tümünü almış, hemen düşmanın peşine düşmüştü.

(...)Bu sırada, dediğim gibi, Menderes boyunca, kıyı kentlerine uğrayarak yol alan Türkler, Bolvadin'e varmışlardı. Doukas onları, onların yolundan giderek izlemedi; daha kısa bir yoldan gidip baskınla Sardeis'i, Philadelphia/Alaşehir'i ele geçirdi, Alaşehir'in koruyucu komutanlığı görevine Mikhael Kekaumenos'u atadı. [Denizli yakınındaki] Laodikeia/Lâdik'e varınca bütün halk onu karşılamaya çıktı; [o da] kendiliklerinden boyun eğdikleri için onlara sevecen davrandı, onlara bir yönetici atamayıp özgürce kendi kendilerini yönetmelerine izin verdi. Oradan, Khoma/Gümüşsu yoluyla Lampe ovasına vardı. Bu yöreye komutan [vali] olarak Eusthatios Kamitzes'i atadı. Bolvadin'e vardığında, orada pek kalabalık sayıda Türkle karşılaştı ve tam onlar yüklerini yıkarken onların üstüne bastırıldığından, küçük bir çatışma sonrasında onları tam bir yenilgiye uğrattı; onlardan pek çoğunu kılıçtan geçirdi ve bu kalabalığın sayısı ile oranlı, pek yüklü ganimet elde etti.”¹⁰

⁹ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998, 95.

¹⁰ Anna Komnenos, 336-339.

Abdurahim Tufantoz

I. Kılıç Arslan'ın Büyük Selçuklularla giriştiği mücadelede ölümü (1107) üzerine Kapadokya'da Hasan (Asan) Bey bağımsızlığını ilân etti. Bu emirin Haçlılara karşı yaptığı başarılı mücadeleleriyle hatırası İç Anadolu'daki Hasandağı'nda hâlen yaşamaktadır. Bizans'ın Ege bölgesindeki harekâtını ve Hasan Bey'in onlarla mücadeleye girişmesini Anna Komnenos şu şekilde nakleder:

“İmparator Türklerin İzmir kıyılarını, tâ Antalya'ya kadar, tümüyle yakıp yıkmış bulunmaları konusunu kafasına takmaya başladı ve bu kentleri eski durumlarına döndürmekten geri kalmayı içine sindiremedi. Antalya'nın yazgısına ilgisiz kalmak şöyle dursun, özellikle onun hâlini kendine kaygı edinmişti.

[Anna'nın yetenekleriyle yâd ettiği] Eumathios Philokales gidip imparatoru buldu ve ondan, ısrarla Antalya valiliğini istedi. (...) İmparator, onun gösterdiği gerekçelere akli yatarak, onun buyruğuna, gerekli birlikleri verdi; her girişiminde çok ihtiyatlı davranması yönünde öğüt vermenin yanı sıra çeşitli uyarılarda bulunmaktan da geri kalmadı.

Abydos'a varır varmaz, Eumathios, Boğazı geçti ve Edremit'e vardı. Orasını imar etti. (...) Bir yandan da Türkler hakkında soruşturma yaptı ve onların bu sırada Lampe'de kaldıklarını öğrenince ordusundan bir birliği ayırıp onların üzerine yolladı. Bunlar düşmanla karşılaştılar ve zorlu bir çarpışmaya girdiler, hemen yengi kazandılar; ancak adamlar Türklere karşı o kadar gaddarca davrandılar ki, onların yeni doğmuş bebelerini bile kaynar su kazanlarına attılar. Çok kişiyi kıyımdan geçirdiler, keza pek çok kişiyi tutsak ettiler ve çok keyifli olarak Eumathios'un yanına döndüler.

(...)Alaşehir'e gelen Philokales, seferinin başarısından dolayı sevinçliydi. Ama Kapadokya'da egemenlik süren ve yerlilere sanki onlar kendisinin satın aldığı kölelermiş gibi davranan Başsatrap Hasan Türklerin üzerine yağın, az önce sözünü ettiğimiz felâketleri öğrendi; asker topladı, çeşitli yörelerden takviye birlikleri getirtti ve komutası altında 24.000 askerin bulunduğu bir ordu oluşturarak, Eumathios üzerine yürüdü.

Philokales'in gözcülerinden biri Türk ordusunun gelişini uzaktan gördü ve koşarak geldi, Eumathios'a haber verdi. (.) Kendi birliklerinin bunca düşmanla baş edebilmek yönünden yetersizliğini gördü ve hemen, adı geçen kentin (Alaşehir) sur kapılarını kapatıp berkitti, kim olursa olsun herkesin sur üzerine çıkmasını, en küçük bir seslenmenin yapılmasını ve kaval ya da saz çalınmasını yasakladı; kısacası, kenti öylesine bir görünüşe büründürdü ki, gelip geçenlere, tamamıyla terkedilmiş gibi görünüyordu.

Hasan, Alaşehir'e gelince, ordusuyla surları kuşattı ve üç gün orada kaldı. Sur üstünde hiç kimsenin aşağıya sarkmadığını, kuşatılan kentin kapılarının sınıksız kapatılmış, berkitilmiş bulunduğunu gördüğünden ve kendisinin ne helepolis'i (kaplumbağa türü sur yıkma aracı) ne de mancınığı olduğundan, [bir yandan da] Eumathios'un ordusunun önemsiz güçte olduğunu ve o yüzden de onun bir çıkış yapmayı bile göze alamadığını sandığından, kentlileri pek korkak sayıverdi ve düşmanını çok küçümseyerek, başka bir plan tasarladı. Böylece ordusunu böldü; 10.000

Abdurahim Tufantoz

adamını Kelbianos (Küçük Menderes vadisi) ovasına, diğerini İzmir'e ve Nymphaion/Kemalpaşa'ya, geri kalanlarını da Khliara'ya [Kırkağaç yakınları] ve Bergama'ya yolladı; hepsini talana saldıktan sonra, kendisi de İzmir üzerine giden birliklere katıldı.

Philokales, Hasan'ın girişimini öğrenir öğrenmez, kendisinin bütün birliklerini Türklere karşı saldırıya geçirdi. Bu birlikler, kaygısızca Kelbianos ovasına gitmekte olanların peşine düştüler ve onları yakalayıp gündoğumunda, üstlerine saldırdılar, onları acımasızca boğazladılar, sonra da onların yanları sıra götürmekte oldukları tüm tutsakları özgür bıraktılar. Arkasından İzmir ve Kemalpaşa'ya gitmekte olan Türkleri izlediler, bir öncü birliği bunların tümünün arasından geçti ve düşmanla her iki kanatta çatışmaya girdi, onu tam bir yenilgiye uğrattı. Öldürülenler de, tutsak edilenler de çoktu; canlı kalabilmiş az sayıdaki kişi de, kaçarken Menderes'in burgaçlı akan sularına düştü, hemen boğulup gitti.

(...)Bu ikinci yengiyle üstlerine büsbütün gözüpeklik gelmiş olarak, sonuncu bölümün peşine düştüler. Ama ellerinden bir şey gelmedi; çünkü Türkler hızla uzaklaşmışlardı. Bunun üzerine Alaşehir'e döndüler."¹¹

Bu tarihlerde Türkiye Selçukluları'nda tahta I. Kılıç Arslan'ın oğlu Şahinşah (1110-1116) geçti. Şahinşah dedesi ve babası gibi davranmayıp Büyük Selçuklular yerine mücadelesini Bizans üzerine teksif etti. Yine bu dönemin tarihini Anna Komnenos'dan öğreniyoruz: "Sıkıntılar onun [imparatorun] üzerine birbiri ardınca kar taneleri gibi yağıyordu; çünkü deniz yanında, Pisa'da, Genoa'da, Lombardiya'da akın seferi komutanları tüm kıyıları donanmaları ile talan etmeye hazırlanmakta idiler; diğer yandan, karada, Emir Şahinşah, doğudan gelip Alaşehir'i ve kıyı bölgesini tehdit ediyordu. Böylece imparator görmüştü ki, kendisinin de başkentten ayrılması ve her iki yanda savaş yürütebileceği bir yere gitmesi gerekmektedir. İşte bu nedenle, Gelibolu yarımadasına gelmişti. Sonra, her yandan kara ve deniz birliklerini toplayınca, güçlü bir ordu ayırıp bunu Kara Menderes çayı yoluyla Edremit'e, Thrakesion temasından konuşlanmaya gönderdi. Bu sırada Alaşehir'deki komutan, hisarı savunmak için yeterince adamı bulunan, Konstantinos Gabras idi. Bu anlatımda sık sık sözü edilen yarı barbar Monastras [?], Bergama, Khliara (Kırkağaç yakını) ve çevresindeki kasabaları kapsayan bölgenin komutanı idi."¹²

[Anna, İmparatorun Batıdan gelen saldırılarla mücadelesini anlattıktan sonra sözlerini sürdürür] "Sultan Şahinşah'ın Horasan'dan yolladığı birliklere gelince, bunların kimi Sinaos (Simav) kıyısına indiler; diğerleri, gerçek anlamda Asya'nın içinden geçerek ilerlediler. Bunun haberi gelince, o sırada Alaşehir valisi olan Konstantinos Gabras, komutası altındaki birlikleri yanına alıp Türkleri Kelbianos ovasında karşıladı; herkesin önünde olarak, doludizgin saldırdı; diğerlerine de öyle yapmak komutu vermemiş değildi ve barbarları yenilgiye uğrattı. Onları [Türk

¹¹ Anna Komnenos, 440-443; Cahen, 101-102. Turan bu harekâtın tarihini 1109-1110 olarak vermektedir. 150-151. Ayrıca bakınız: Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, VIII, Konya: Kombassan Yayınları, 1994, 232-233.

¹² Anna Komnenos, 448-449; Ülker, 288.

Abdurahim Tufantoz

akıncılarını] göndermiş olan sultan, bu ezici yenilgiyi öğrenince, hemen imparatora elçiler göndererek barış diledi ve aynı zamanda, Müslümanlarla Rumlar arasında barışın egemen olmasını uzun süredir istediğini açıkladı. Çünkü imparatorun düşmanlarıyla her karşılaşmasında kazandığı başarıları çok uzaktan duymuştu ve şimdi bunun deneyimini kendisi de yapmış olduğu için, “kumaşçı saçağından, aslanı pençesinden tanıyarak,” istemeyerek de olsa, barış görüşmeleri için başvuruyordu.

İran elçileri geldiğinde, imparator tahtında oturuyordu, pek korku salıcı bir görünüşü vardı. (...) İmparator onlara, âdet olduğu üzere sultanla ilgili sorular yöneltti ve onların getirdiği, sultanın iletilecek sözlerini dinledikten sonra barışı içten özlemle kabul ettiğini, çünkü herkesle barışta olmak istediğini söyledi. Arkasından, sultanın önerilerini öğrendi ve onun dileklerinin hepsinin Rum devletine yarar sağlayıcı olmadığını görünce, sözleriyle büyük bir inandırıcılık ustalığı sergiledi. Kendi bakış açısını çok ustaca onların önünde savundu ve uzun bir konuşma sonrasında, onları kendisinin istediklerine razı olmaya ikna etti. Arkasından onları, kendileri için hazırlanmış çadırlara gönderdi ve onlara önerileri üzerinde düşünmelerini öğütledi. Eğer bunları içtenlikle kabul ederlerse, onlarla antlaşma ertesi gün yapılacaktı. Onlar da [ertesi gün] imparatorun koşullarına, özgür istekle razı oldular ve [o] ertesi gün antlaşma yapıldı.”¹³

Maddeleri ve şartları bize nakledilmeyen, bu muahedenin bir işe yaramadığı, imparatorun ayaklarından rahatsız olmasından faydalanarak toparlanan Türklerin 50.000 kişilik bir ordu ile taarruza geçtikleri görülüyor¹⁴.

1116’da I. Mesud (1116-1155) kardeşi Şahinşah’ı tevkif ettirerek Selçuklu tahtına geçti. O da mücadelelerini Bizanslılar üzerinde yoğunlaştırdı. İmparator Aleksios 1118’de ölünce yerine oğlu II. İoannes (1118-1143) geçti. Türkler Bizanslılar tarafından ele geçirilen yerleri istirdada başlayarak Denizli (Laodikaia)’yi aldılar. Fakat yeni imparator, İstanbul’da işleri yoluna koyduktan sonra, babasının Türklere karşı giriştiği seferleri tekrarlayarak, 1119’da, bu havaliye hareket etti. Akkuş kumandasında bulunan öncü kuvvetler ile birlikte Alaşehir’den Denizli’ye geçti. Bu bölgenin Selçuklu valisi olan Emir Başara’yı mağlup ve şehri zaptettikten sonra İstanbul’a dönmeye mecbur kaldı. Süryani Mihael imparatorun 1119 senesinde Türklere üç kale aldığını belirtmek suretiyle Bizans kaynaklarını teyit eder¹⁵.

II. Kılıç Arslan (1155-1192)’in saltanatı zamanında da Alaşehir’in adı geçmektedir. Türklerin Bizanslılara karşı giriştiği büyük savaşlardan biri olan Myriokephalon (17 Eylül 1176)’da yenilen I. Manuel (1143-1180)’in konakladığı ve bir müddet dinlendikten sonra İstanbul’a döndüğü güzergâh, Alaşehir’den geçmekte idi¹⁶.

¹³ Anna Komnenos, 451-452; Cahen, 104-105.

¹⁴ Anna Komnenos, 453; Turan, 154; Alptekin, 234.

¹⁵Süryanî Patrik Mihail Vekainamesi, II, Çev: H. D. Andreasyan, -TTK Kütüphanesi’ndeki Basılmamış Nüsha- Ankara 1944, 68; Turan, 160-161.

¹⁶ Niketas Khoniates, Historia, Çev: Fikret İşıltan, Ankara: TTK, 1995, 132; Yinanç, İA, I, 291; Turan, 209.

Abdurahim Tufantoz

Süleymanşah (1192-1196) ve Mesud Karadeniz sahillerinde ve Kastamoni bölgesinde fetihlerde bulunurken, Türkmenler de Garbî Anadolu'da yayılıyorlardı. İmparator İsak'a karşı Alaşehir'de istiklâlini ilân eden Mankaphas mağlup olunca Uluborlu meliki Gıyaseddin Keyhüsrev'e sığındı ve ondan yardım istedi. Keyhüsrev de ona Türkmenlerden asker toplamak müsaadesi verdi. O da topladığı birliklerle Bizans'a karşı harekete geçerek Denizli ve Honas havalisinde yaptığı istilâdan sonra aldığı ganimetlerle Keyhüsrev'e döndüğü zaman imparatorun hediyelerle gelen elçisi de âsi kumandanın teslimini istiyordu. Keyhüsrev barışın korunması endişesiyle onu teslim ederken hayatına dokunulmaması hakkında da imparatorun bir teminat alıyordu (1189)¹⁷.

III. Haçlı seferi sırasında da Alaşehir Haçlıların yol güzergâhında yer almaktadır. Alman imparatoru Frederich Barbarossa Türk elçilerini de beraberinde tutarak I. Haçlı seferini değil, ikinci seferin yolunu takiple Alaşehir ve Denizli'ye geçerek Denizli topraklarına girdi¹⁸.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in son savaşının mevki de Alaşehir yakınlarında idi. Bu savaşı doğuran hâdiseler kısaca şöyle gelişmişti: Gıyaseddin Keyhüsrev'in Karadeniz, Akdeniz kıyılarında ve Ermeniler aleyhinde kazandığı zaferler İznik İmparatoru Laskaris ile aralarını açtı. Osman Turan, savaşın sebepleri arasında Latin imparatoru Henri ile bir ittifak yapıldığını kaydeder. Henri, İznik hükümdarına karşı, Türk sultanı ile ittifak yapmayı bütün Hıristiyan Avrupa'ya bildirirken bunu iyi bir Katolığın şerefli bir hareketi olarak belirtmişti. Sultan da Laskarislerin kuvvetlenmesinden ve Selçuklular aleyhinde yayılmasından kuşkulanıyordu. Keyhüsrev'i İstanbul'da iken misafir eden ve Latinlerin işgali dolayısıyla da kaçan imparator III. Aleksis de bu sırada Türkiye'ye gelmiş; sultanı Ermeni seferinden döndükten sonra oturduğu Antalya'da bulmuştu. Damadı olan Laskaris'in imparator oluşundan şikâyet ediyordu, tahtını tekrar elde etmek istiyordu. Sultan Aleksis'in bu ilticasını fırsat biliyor, Laskaris'e karşı ondan faydalanmak imkânını buluyordu. İbn Bîbî Laskaris'in yıllık haracı göndermediğini de harp sebepleri arasında zikreder ki bu da Bizans kaynakları tarafından teyit edilmektedir. Osman Turan Bizans vakayinâmecisi Pachmeres'in kaydını nakleder: “ecdadımız iki düşman olarak şarkta Türklerin ve garpta da Lâtinlerin tecavüzüne uğramıştı. Bunun için Türklerle bir mütareke yaptılar ve her yıl onlara büyük meblağlar ödemeye mecbur kaldılar. Bu suretle bütün kuvvetlerini Franklara karşı çevirip zaferler kazandılar, sonra da Türklere karşı dönerek imparatorluğun emniyetini sağladılar” demek suretiyle bu hadiseyi teyit eder. Sultanın kayınpederi Mavrozomes'in Lâdik (Denizli) ve Menderes havalisini geri alması da dostane münasebetlerin bozulmasına bir sebep teşkil ediyordu¹⁹.

¹⁷ Turan, 219, 238.

¹⁸ Turan, 222; Cahen, 124.

¹⁹ Turan, 287-288; Cahen, 129

Abdurahim Tufantoz

İbn Bîbî Alaşehir yakınlarındaki bu savaşı şöyle nakleder: “Sultan, Antalya’nın gazasından dönüp o yeni ülkesini, saltanatının kıdemli kullarının yönetimi altına verince, o diyarın ormanları ve arazileri, dergâh ordusunun yiğitlerinin payı ve saray hizmetçilerinin av yeri olunca, saltanat fermanı, kader gücünde ve kaza etkisinde karada ve denizde geçerli oldu.

(...) Sultanın azmini ve çabasını Laskaris’e ait olan Rum ülkesinin gazasına yöneltti. Bu fitnenin ve karışıklığın sebebi şuydu: Daha önce anlatıldığı gibi Laskaris, topraklarından İslâm ülkelerine giriş ve çıkışlara engel olup zorluk çıkarıyordu. Sultanın padişahlık tahtına ve mutluluk makamına oturduğu ve emellerinin oku, emniyet ve huzur alanına yerleştiği zaman haracı ve vergiyi göndermekte, emir ve yasaklara uymada çekimser ve isteksiz davranıyor, o konuda tembellik ve gevşeklik gösteriyordu.

Onun üzerine sultan bir gün devlet erkânını ve ülkenin tedbirini düşünenleri çağırırdı. (.) “Biz, Laskaris’in beldelerinden atalarımızdan miras kalmış olan ülkemize dönmek istediğimiz zaman, o, bizim maksat göğsümüzün üzerine engel ve yasak elini koydu. Boş sözlerin ve aslı olmayan lafların eteğine yapıştı. (.) “Eğer sen düşmandan güçlüysen, gücüne şükretmek için onu affet” düsturunu kendimize ilke edindik. Fakat buna rağmen o, boyun eğme yolunu takip edeceği, bize taraf olma nuruna sahip olacağı yerde tekrar başkaldırma ve ayrılık sözünü etmeye başladı. Gizlilik perdesinden cefa makamını çalmakta, savaş ve kavga türküsü söylemektedir. Eğer bu olayın telâfisi, bu durumun düzeltilmesi konusunda doğru bir karar ve isabetli bir tedbir alınmaz ve o akılsızlığa bir çare bulunmazsa, sonunda kudret eli, onun sebep olacağı vahşeti giderme konusunda aciz kalabilir ve o iş büyük bir zarar açabilir.”

(...) Eğer Laskaris bağlılık yolundan sapmışsa, vaat, iyilik, uyarı ve tehdit yolları henüz kapanmış değildir. Ona elçiler gönderip onun kulluk görevlerinin şartlarını yerine getirmesi, yapması gerekenleri yapması konusunda sert bir uyarıda bulunarak ceza ile tehdit etmek gerekir. Eğer o tehditten sakınır, affa sebep olabilecek özrü dilerse, (.) değerini arttıracak o davranış üzerine ona hoşgörülü ve anlayışlı davranmak gerekir. Eğer büyük bir aptallık gösterir inada ve isyana meyleder, ayrılığı gayrılığı meslek edinirse, o ağır hastalığın tedavisi konusunda, ‘Tedavinin en son şekli dağlamadır’ ilacı kullanılır.

[Sultan] ülkenin her yanına fermanlar göndererek muzaffer orduların emirlerini, büyüklerini ve ileri gelenlerini gazaya ve cihada çağırırdı.

Rum’un büyük beldelerinden biri olan Alaşehir sınırına vardıkları zaman casuslar, sultanın muzaffer bayraklarının ve askerlerinin yaklaştığını haber verdiler. Uykusu, rahatı ve huzuru yerinde olan ve zorluklar karşısında mertçe direnen Laskaris bu bela karşısında korkuya tapılıp beldelerine, kabilelerine, aşiretlerine, ada sakinlerine “feryatname”ler gönderdi. (...) Onun üzerine Rum’dan, Alman’dan, Kıfçak’tan, Alan’dan sayılması ve bir araya toplanması mümkün olmayan; karınca sürüsünün, kum tanelerinin ve yağmur damlalarının sayısı kadar bir ordu meydan geldi. Laskaris ordunun önünü, arkasını, sağını, solunu, merkezini ve cenahlarını savaşçı yiğitler ve

Abdurahim Tufantoz

Frenk askerleriyle sağlamlaştırıp kuvvetlendirdi. Mükemmel bir düzen içinde İslâm ordusuyla savaşmak için harekete geçti.

Diğer yandan İslâm ordusu da gökyüzü gibi ilerlemeye, ateş küresi gibi kaynamaya başladı.

[Sultan] savaş sırasında düşmanın merkezine varınca Laskaris'i ayakta gördü. Silahını kullanmadı. Kılıcını esirgeyerek kınına koydu. Zehirli yılan benzeyen mızrağını eline alarak (.) Laskaris'in üzerine saldırdı. Daha ilk saldırıda ona kıyametin yüzünü gösterdi. Onu atın sırtından yere düşürdü. Ona bağırarak "Ey Kundus", yani "Ey Kel" dedi. Sultanın yakın kulları, onun zatının nakşını varlık levhasından silmek istedilerse de sultan onlara izin vermedi. Emri üzerine onu yerden kaldırıp ata bindirdikten sonra serbest bıraktılar.

Laskaris'in askerleri, padişahlarının yenildiğini görünce dağlara, ovalara kaçmaya başladılar. Onun üzerine bütün silahdarlar, candarlar ve müfaredeler, Rabbanî takdirin ve semavî kaderin hükmüne uyup sultanı yalnız bıraktılar ve bırakılan malları toplayıp yağma etmekle meşgul oldular. O sırada aniden sultanın karşısına bir Frenk askeri çıktı. Sultan kendi muzaffer askerlerinden sanarak ona aldırış etmedi. Silahlı adamın yanından uzaklaştırılması için askerlerine emir vermedi. Adam sultanın yanından geçerken geri dönüp onun nazlı canını hançer darbesiyle cennet bahçesine gönderdi. Silahlarını, eşyasını ve elbiselerini aldı. Kaçmakta olan bir grup Rum askerine yetişerek onlarla birlikte Laskaris'in yanına geldi. Laskaris, sultanın elbisesini görünce hemen tanıdı. "Bu elbise kimin?" diye sordu. Adam, "Onun sahibini cennet bahçesine yolladım. Bunların hepsini onun üzerinden aldım ve bazı dostlarla huzurunuzda geldim" cevabını verdi. Laskaris, "O halde hemen gidip öldürdüğün kimsenin cesedini buraya getirebilir misin" deyince, "getirebilirim" dedi.

Laskaris askerlerinden birkaç yiğidi yanına katarak onu gönderdi. Geri gelince, Sultanın cesedini gören Laskaris onu tanıdı. Ağlayıp inleyerek, yüzünden kanlı göz yaşları akıtmaya başladı. O üzüntülü halde emir verdi, Frenk'i öldürüp derisini yüzdüler. Bunu yaparken akıl ve fikir sahiplerinin ondan ibret almasını istedi.

Beyleri ve komutanları, sultanın şehitlik derecesine ulaştığını öğrendikleri zaman onların mutluluk bayrakları ve saadet şemsiyeleri tersine döndü. Huzurları ve rahatları kaçtı. Şaşkın bir hale düştüler. (...) Onun üzerine Laskaris'in ordusunun sıradan ve seçkin kişilerinde neşe ve sevinç hâkim oldu. Kaçan Müslümanların peşine düştüler. O karışıklıkta çok sayıya insanın bazıları, öldürülerek, bazıları boğularak bazıları da korkudan hayatını kaybetti. Çaşnigir Ayaba ile diğer büyük emirlerin bazılarını yakalayıp esir aldılar ve Laskaris'in yanına götürdüler.

Oraya varıp sultanın mübarek cesedini görünce Ayaba, feryat ederek ağlamaya başladı; kendini sultanın cesedinin üzerine attı. O zaman Laskaris, Ayaba'nın bağlarını çözmelerini emretti ve onu teselli etmeye çalıştı.

Şehitlik derecesine ulaşmış olmasına rağmen sultanı misk ve gül suyuyla yıkayıp temizlediler. Müslümanlar mezarlığında toprağa verdiler. O olayın bulutunun dağılıp

Abdurahim Tufantoz

kaybolmasından, o hadisenin sisinin kalkmasından sonra oradan alıp Konya'ya götürdüler. Soylu atalarının ve dedelerinin mezarlığında cennete teslim ettiler.”²⁰

O. Turan, sultanın ölümüyle neticelenen bu savaşın seyri hakkında da şunları söyler: “Selçuklu ve Bizans müellifleri muharebenin cereyan tarzı ve sahası hakkında biraz farklı bilgiler verir. Bizans kaynaklarına göre, Türk ordusu Denizli ve Lâdik [?] arasında, bugün mevcut olmayan Antiochia şehrini muhasara ettiği sırada, gelen Bizans ordusu ile karşılaştı. Burada vuku bulan şiddetli bir savaşta Rumlar büyük zayıyata uğradılar. Sultan bizzat atını imparator üzerine sürerek onu bir darbe ile yere düşürdü. Muhafızlar hücumla geçerken sultan hasmına dokunmamalarını emretti. Fakat atından düştüğü halde yaralanmamış bulunan Laskaris, derhal ayağa kalkarak sultanın atının ayaklarını kesti. Akropolites'e göre Gıyaseddin Keyhüsrev “bir kulenin devrilişi gibi” atından düştü ve öldürüldü. Bu durumu gören Selçuklu askerleri kaçmaya ve Bizanslılar taarruza başladı ve Türkler çözümlenerek mağlup oldular. Böylece mağlup Bizans ordusu galip oldu. Bizanslıların aldığı esirler arasında eski imparator Aleksis de vardı. Laskaris kayınpederini İznik'e götürüp bir manastıra hapsetti ve orada ölünceye kadar kaldı²¹.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev hakkında müstakil bir eser yazan Tuncer Baykara: “Alaşehir savaşı, diyebileceğimiz bu muharebe 23 Zilhicce 607 Cuma günü, yani 7 Haziran 1211 tarihinde yapılmıştır. Ancak bu gün Cuma olmadığından savaşı 10 Haziran Cuma olarak da kabul edebiliriz. Bizans tarihlerinde zaman olarak, 1211 ilkbaharı verilmektedir. Nitekim Selçuklular savaşın iki gün iki gece sürdüğünü belirtir; 7 Haziran savaşın başlangıcı, 10 Haziran Cuma ise, sonucun ve kesin neticenin alınıp Gıyaseddin Keyhüsrev'in şehit olduğu gün kabul edilebilir. Bu arada 27 Haziran 1211 (14 Muharrem 608) tarihinde, Keyhüsrev'in naşı Konya'ya getirilerek, Alâeddin Camii'nin bitişiğindeki yere defnedilmiştir²².

Nicolae Jorga, ilk saltanatını kardeşi Süleymanşah'a terk ederek İstanbul'a sığınmış olan sultan Gıyaseddin Keyhüsrev hakkında bazı değerlendirmeler yapar: “Tahttan indirilen III. Aleksios, Konstantiniyye'den ayrıldığında, uzun zamandan beri bu şehirde yaşayan Selçuklu şehzadesi Gıyaseddin Keyhüsrev de onun yanındaydı. Hayatı zaferlerle dolu kardeşi ölmüştü ve kaçak Keyhüsrev, zamanının geldiğine karar vermişti: Taht ve kendisi arasında sadece Kılıç Arslan olarak anılan kardeşinin oğlu İzzeddin duruyordu. Keyhüsrev, mücadeleyi kısa bir süre sonra kazandı ve tahta geçti. Ama bu Selçuklu sultanı diğerlerinden farklıydı: En azından dışa karşı Hıristiyan dinini almış, din değiştirmesi yönünde onu ikna eden Bizans imparatoru, onu “oğlu” gibi

²⁰ İbn Bibî, I, 121-132; İbn Bibi, El-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye (SELÇUKNÂME) II, Çev: Mürsel Öztürk, Ankara: TTK, 2014, 135-140; Turan, 289-290.

²¹Turan, 289; Alptekin, 270-271; G. Ostrogorsky, savaşın yapıldığı yer olarak Menderes kenarındaki Antiocheia'yı gösterir (Bizans Devleti Tarihi, Çev: F. Işıltan, Ankara: TTK, 1986, 396-397).

²² Tuncer Baykara, I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211), Ankara: TT K, 1997, 43-44. Alaşehir savaşının tarihi hakkında ayrıca bakınız; Turan, 290-291; Yavuz Selim Burgu, Anadolu Selçukluları (Alâeddin Keykubad ve Zamanı), İstanbul: Selenge Yayınları, 2011, 92; Mehmet Ersan-Mustafa Alican, Sorularla Selçuklular Tarihi (Osmanlı'dan Önce Onlar Vardı Türkiye Selçukluları), İstanbul: Timaş Yayınları, 2013, 108.

Abdurahim Tufantoz

görmeye başlamış, dolayısıyla İmparator Aleksios'nin kızı, İznik'in yeni prensesi Anna, onun için sevilen bir "kız kardeş" haline gelmişti. Anadolu'ya geldiğinde Keyhüsrev, imparator olduğunu iddia eden Maurozomes'in damadı idi. Laskaris ve Keyhüsrev arasında, deniz yoluyla Antalya'ya gelen ve ilk saldırılar Kıbrıslıların yardımıyla defedilmiş olsa da, sonunda Türklerin eline geçen bu limandan genç Selçuklu dostunun yanına giden zavallı Aleksios için kavga çıktı. İznik imparatoru ve Konya'nın Selçuklu sultanı, rakibinin topraklarını işgal etmiş ve akrabalarına saldırmış olan Laskaris tarafından kuşatılan, Menderes kenarındaki Alaşehir'de karşılaştılar. Rum ordusunun 800 Latin askeri Türklerle cenk ederken, iki hükümdar Batı geleneklerine göre ikili mücadeleye girdiler ve Türklerin dehşetli bakışları altında imparatorun kılıcı, Konstantiniyye'de bir zamanlar dost olduğu sultanın başını omuzlarından ayırdı (1211)²³.

Alaşehir'in tekrar Türkler eline geçmesi ancak XIV. yüzyılın sonlarında Osmanlı sultanı I. Yıldırım Bayezid devrinde 1391'de gerçekleşecektir.

²³ Nicolae Jorga, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I (1300-1451), Çev: Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005, 135.

Sonuç

I. Süleyman Şah devrinde Türklerce alınan Alaşehir, adıyla da Türkleştirilmiştir. Ancak I. Haçlı Seferi (1097-1099) sonucunda Selçuklular İç Anadolu'ya çekilmek zorunda kalınca, Bizans buralara tekrar sahip oldu. I. Gıyaseddin Keyhüsrev babası II. Kılıç Arslan ve ağabeyi II. Süleymanşah gibi dirayetli bir sultan idi. 1204'te Lâtinlerin İstanbul'u işgaline ve Bizans'ın ikiye bölünmesine rağmen Küçük Asya'da istikrarı Türkler lehine çevirmesini bildi. O Türkiye Selçuklularını ilk defa denizlerle tanıştırdı. Bu sebeple 1206'da Samsun ve 1207'de Antalya'yı alarak Karadeniz ile Akdeniz'i karadan da birbirine bağladı. Kendisi savaş meydanında hayatını kaybetmiş olmasına rağmen bıraktığı devlet oğulları I. İzzeddin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubad eliyle zirveye taşındı. Alaşehir'deki savaş ile de muhtemelen Ege sahillerine çıkılmak istenmişti. Ancak yaşanan aksilik bunun gerçekleşmesini engelledi ve sultan tarihte savaş meydanında hayatını kaybeden nadir sultanlardan birisi oldu.

Kaynaklar

ALPTEKİN, Coşkun, 1994, “Türkiye Selçukluları”, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, VIII, Kombassan Yayınları, Konya.

ANNA KOMNENOS, 1996, Alexiad, Çev: Bilge Umar, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

BAYKARA, Tuncer, 1997, I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211), TTK, Ankara.

BURGU, Yavuz Selim, 2011, Anadolu Selçukluları (Alâeddin Keykubad ve Zamanı), Selenge Yayınları, İstanbul.

CAHEN, Claude, 1994, Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler, Çev: Y. Moran, e Yayınları, İstanbul.

ERSAN, Mehmet-Mustafa Alican, 2013, Sorularla Selçuklular Tarihi (Osmanlı’dan Önce Onlar Vardı Türkiye Selçukluları), Timaş Yayınları, İstanbul.

İBN BÎBÎ, 1996, el-Evâmirü’l-Alâ’iye fi’l-Umuri’l-Alâ’iye, I-II, Çev: M. Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

İBN BÎBÎ, 2014, el-Evâmirü’l-Alâ’iyye fi’l-Umûri’l-Alâ’iyye (SELÇUKNÂME) II, Çev: Mürsel Öztürk, TTK, Ankara.

İLGÜREL, Mücteba, “Çaka Bey”, DİA, VIII, 186-188.

JORGA, Nicolae, 2005, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I (1300-1451), Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

KURAT, Akdes Nimet, 1966, Çaka Bey, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Abdurahim Tufantoz

NİKETAS Khoniates, 1995, Historia, Çev: F. Işıltan, TTK, Ankara.

OSTROGORSKY, Georg, 1986, Bizans Devleti Tarihi, Çev: F. Işıltan, TTK, Ankara.

SÜRYANÎ PATRİK MİHAİL VEKAINAMESİ, II, 1944, Çev: H. D. Andreasyan, -TTK Kütüphanesi'ndeki Basılmamış Nüsha- Ankara.

TURAN, Osman, 1998, Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

ÜLKER, Necmi, 2002, "Batı Anadolu'nun Türkleşmesi: İzmir Örneği", Türkler, VI, ed: H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 288-293.

YİNANÇ, Mükrimin Halil, 1944, "Alaşehir", İA, I, İstanbul 291-293.

-----, Türkiye Tarihi, 1934, İÜ Yayınları, İstanbul.